

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РОДИНАМИ ЗАГИБЛИХ ВІЙСЬКОВИХ: ЗМІСТ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ПРОФЕСІЙНІ РОЛІ

Меланич Богдана

Актуальність теми зумовлена тим, що в умовах повномасштабної війни в Україні суттєво зросла кількість родин, які пережили загибель військового, а отже посилилася потреба у системній, доступній і емоційно чутливій соціальній підтримці на рівні громади. Попри наявність державних гарантій і механізмів соціального захисту, практична допомога нерідко має фрагментарний характер, зосереджується переважно на матеріальних виплатах і не завжди забезпечує довготривалий психосоціальний супровід, правову навігацію та відновлення соціальних зв'язків, що є критично важливими для адаптації після втрати. У цьому контексті теоретико-методологічне уточнення змісту соціальної підтримки, визначення ролей і функцій соціального працівника, а також обґрунтування принципів і провідних форм соціальної роботи з такими родинами набуває особливої ваги, оскільки створює підґрунтя для підвищення якості професійної допомоги, зменшення бар'єрів доступу до послуг і формування ефективних моделей підтримки в українських громадах [1–4].

Мета полягає у теоретичному обґрунтуванні змісту соціальної підтримки родин загиблих військовослужбовців та визначенні ключових характеристик і професійних засад соціальної роботи з цією категорією сімей, з акцентом на інтеграцію правових, психосоціальних і спільнотних компонентів допомоги.

Соціальна підтримка родин загиблих військовослужбовців у сучасних умовах війни набуває статусу одного з ключових напрямів соціальної роботи, оскільки поєднує в собі не лише реакцію на кризу, а й довготривале відновлення життєвої керованості сім'ї після непоправної втрати. Такі родини одночасно переживають емоційний шок, зміну сімейних ролей, зростання відповідальності за дітей і побут, а

також необхідність взаємодіяти з інституціями у складних процедурних умовах. Саме тому підтримка має виходити за межі матеріальних компенсацій і включати психологічний, правовий, інформаційний та соціально-інтеграційний компоненти, що створюють передумови для адаптації і повернення до активного життя у громаді.

У науковому дискурсі соціальна підтримка розуміється як система заходів, спрямованих на допомогу людям у складних життєвих обставинах, з метою забезпечення належних умов життєдіяльності, стабілізації психоемоційного стану та відновлення соціальної включеності [1]. У випадку родин загиблих військових вона набуває інтегративного змісту, оскільки охоплює різні форми допомоги, матеріальну, правову, консультативну, інформаційну, психосоціальну, і реалізується як державними структурами, так і ресурсами громади, громадських та благодійних організацій. Важливо, що підтримка в цьому контексті спрямована не тільки на компенсацію втрат, а й на мобілізацію ресурсів, які дозволяють родині відновлювати здатність діяти, приймати рішення і зберігати соціальні зв'язки.

Змістовне уточнення понятійного поля демонструє, що соціальна підтримка не є тотожною соціальному захисту, соціальній допомозі чи соціальним послугам, але об'єднує їх у цілісну модель реагування і відновлення. Соціальний захист задає державний рівень гарантій і прав, соціальна допомога забезпечує матеріальні інструменти підтримки, соціальні послуги формують професійний сервісний компонент, а соціальна робота виступає організованою діяльністю, через яку ці механізми стають доступними конкретній родині. У практиці роботи з родинами загиблих військових саме соціальна підтримка є тією рамкою, яка дозволяє поєднати правові гарантії з психосоціальним супроводом і таким чином перейти від формального забезпечення до реального відновлення соціального благополуччя [3].

Багатовимірність соціальної підтримки пояснюється тим, що вона осмислюється з різних наукових позицій, психологічної, соціологічної, педагогічної, правової та управлінської. Психологічний підхід акцентує на

емоційному підкріпленні, довірливій взаємодії та відновленні внутрішньої рівноваги; соціологічний підхід підкреслює відновлення соціальних зв'язків і зниження ізоляції; педагогічний підхід фокусується на соціалізації та підтримці дітей у навчанні й вихованні; правовий підхід визначає гарантії та механізми їх реалізації; управлінський підхід розглядає підтримку як координацію суб'єктів допомоги і якість міжвідомчої взаємодії. У сукупності ці підходи формують інтегрований погляд, у якому підтримка є не набором окремих втручань, а узгодженою системою дій із чіткою логікою, від стабілізації до відновлення і соціальної інтеграції [2].

Ключовою характеристикою підтримки родин загиблих військовослужбовців є її динамічність і потреба в індивідуальній траєкторії супроводу, оскільки запити змінюються з часом після втрати та залежать від структури сім'ї, наявності дітей, ресурсів оточення і доступності послуг у громаді. На ранньому етапі визначальними стають стабілізація повсякденного життя, зменшення дезорієнтації та підтримувальна навігація процедурами, тоді як у подальшому зростає значення відновлення соціальних ролей, підтримки батьківства, профілактики ізоляції і формування нових опор у спільноті. У цьому процесі особливої ваги набуває травма орієнтований спосіб взаємодії, що забезпечує безпеку контакту, передбачуваність, добровільність і повагу до меж, а також підсилює суб'єктність родини, повертаючи їй відчуття контролю і здатності планувати життя після втрати.

В умовах війни роль соціального працівника істотно зростає, адже він забезпечує зв'язок між державними інституціями, громадою та родинами, які потребують допомоги. У роботі з родинами загиблих військовослужбовців фахівець поєднує правову й матеріальну підтримку з психосоціальним супроводом, сприяючи відновленню рівноваги та поверненню до активного життя. Ефективність такої підтримки визначається його професійною компетентністю, комунікативними й організаційними навичками та дотриманням принципів гуманізму, емпатії,

гідності, конфіденційності й індивідуального підходу.

У межах сучасних підходів до соціальної роботи роль соціального працівника доцільно описувати як поєднання професійної позиції та управління випадком, коли фахівець супроводжує родину від первинного звернення до стабілізації та подальшої адаптації, забезпечуючи безперервність допомоги, узгодженість послуг і доступ до гарантій. У цій логіці ключовими стають оцінювання потреб і ресурсів, планування індивідуального маршруту підтримки, координація залучених служб і документування результатів, що відповідає сучасному розумінню соціальної роботи як практики, орієнтованої на права, гідність і відновлення функціонування сім'ї у громаді [4].

У контексті підтримки родин загиблих військовослужбовців роль соціального працівника набуває особливої глибини й суспільного значення. Він виступає посередником між державою та родиною, координатором допомоги, захисником соціальних прав і представником інтересів людей, які пережили втрату.

Діяльність соціального працівника у роботі з родинами загиблих військовослужбовців є багатогранною і охоплює низку функцій, спрямованих на всебічну підтримку, адаптацію та відновлення життєвих сил сімей, що зазнали втрати. Як зазначає Н.Є. Гусак [2], функції соціального працівника – це конкретні напрями його професійної діяльності, які відображають взаємозв'язок між потребами клієнта, цілями соціальної роботи та інструментами їх досягнення.

Ефективність діяльності соціального працівника значною мірою залежить від рівня його професійної компетентності та наявності особистісних якостей, що забезпечують успішну взаємодію з клієнтами, які перебувають у стані втрати. Компетентність соціального працівника – це інтегрована характеристика, що поєднує знання, уміння, цінності, досвід і здатність застосовувати їх у реальних соціальних ситуаціях. У роботі з родинами загиблих військових фахівець повинен не лише досконало знати нормативно-правову базу та технології соціальної роботи,

а й володіти навичками кризового консультування, медіації, емоційної підтримки.

Отже, соціальна підтримка родин загиблих військовослужбовців має розглядатися як цілісна, динамічна й довготривала система допомоги, у якій правові гарантії та матеріальні інструменти поєднуються з психосоціальним супроводом, відновленням соціальних зв'язків і зміцненням ресурсів сім'ї. Її результативність визначається не лише наявністю державних механізмів, а насамперед узгодженістю дій різних суб'єктів підтримки та професійною роллю соціального працівника як координатора випадку, який забезпечує безпечну, гіднісну і травма орієнтовану взаємодію з родиною на різних етапах після втрати. Саме такий інтегрований підхід дозволяє перейти від формального забезпечення до реального відновлення життєвої керованості, соціальної активності та якості життя родин у громаді.

Список використаних джерел

1. Васильченко Г.І. Соціальна робота: теорія і практика. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 304 с.
2. Гусак Н.Є. Соціальна робота в Україні: теоретико-методологічні засади : монографія. Київ: Освіта України, 2019. 356 с.
3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України № 875-ХІІ поточна редакція від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
4. Хлівнюк Т.П., Кулава К.О. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: методичний посібник ... для здобувачів І (бакалаврського) рівня.... Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2023. 78 с.